

Tropologicè hic locus exponi potest de perturbationibus animi, quae non modò finiuntur in morte, verum etiam mortis recordatione perdomantur. Rem ita explico: Quiratur infans, ingemiscit, in lacrymas solvit vel levi de causâ; quid ergo restat, nisi ut parens in brachia plorantem suscipiat, nisi ut soror ludero aut crepitaculo adhendantur? Actuūm subdit illa comploratio, fleus in risum vertitur, dissernunt illa tempestas. Eodem modo fuerit quis nimis morositate defatioreque sui studio infans, puerilibus appetitionum levitatis hic illuc distrahit; omnes omnino incompositi affectus in ipso insurgunt ac tumultuantur; superbìa intumescat, ira effervescat, ardore libido, cupiditas stare loeo nescia sursum deorsum feratur. Profectò si hujusmodi perturbationibus extuans quisque in terram, in pulvrem, in sepulcrum, in tabem, saniem, vermes, in mortem denique ipsam sive mensis cogitatione dejecterit, illicet tota illa malorum affectuum pueriliter queritum turba conticescat. O prudenter animal! ò vero Spiritus sancti apem, quae ingruente vento tempestateque oborta, ne (ut levis est) facile rapitur in auras, accepto lapidis sepiulcris pondere sese libertat firmamque reddit! memorans utique sue mortis in aeternum non peccabit; ac perenniter cogitans de suo in alteram vitam discensu, nec istam impensis amabit, nec illam timebit, ut que presentia omnia sibi aliena, futura vero sua naturae et desiderio peropertoria computet. Qualis illa monialis Ezechia, de cuius morte ita scribit D. Gregorius, Epistola ex Registro 27, lib. 6: «Transitum Ezechie cunctatis, et magni exultatione gavisus sum, quia illa bona a vita felicitate ad suam patriam pervenit, quae in patre laborabat aliena.» Sedutu nimur mortis iugis recordatione cùm homin corporis terrenze despiciuntur, tum anime colligunt domo astinentur et vidiissimum comparantur. Ideo Spiritus sanctus hoc sue spes per angelos, hoc est, predicatores, fabricandum indixit ornamentum, Cant. 1, 10: *Muremulus aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* O novum et inauditus ornamentum, inares argenti cum vermiculis! *Cum punctis argenti legit ali.* Et quosnam alios dicam vermiculos, nisi qui de cadavere sub terram seputato ac tunc saeque defluente subnascentur? Puncta haec habes et vermiculos. Nec enim inter nos, sive instar argenti pulchros, et omni ornatu speciosos opibusque opulentos, atque inter mortem, sepultram, vermes ac saniem major quam puncti distanti intercedit. Puncto miseri distamus à morte, à vermicibus, à sepulcro. O egregium anime ornamentum, copiosum lucrum, thesaureum opulentissimum, ipsam cuique sue mortis recordationem! Hac una freare quis poterit lascivientis carnis appetitiones, cohibere mites, et quascumque mortales animi aegritudines mitigare. Quod sanctissimum Job de seipso his verbis profitetur: *Putredini dixi: Pater meus es, etc.* Nihil aliud, inquit, jam exceptare libet quādum seputeri mei, in quā tenebris et caligine obsita stravi lectulum meum, in quo us-

que ad diem resurrectionis quiescam. Ibi autem non de nobilitate gloriabor, non parentum meorum stemmate commemorabo, sed putredo factus, et cibus vernum effectus, putredinem patrem agnoscam; nam ex putri materia coagulatus sum; et vermes eo affecti, quo filii diligent matres, et fratres sorores suas, amore complectant, quoniam inter illos quasi inter fratres et cognatos usque ad orbis immutacionem permanebro. Illi exclaima merito S. Augustinus: «Et quā turpis pater, et quā vilis mater, quā abominabilis soror! Conceptus de fete per ardorem libidinis putrefacto; cuius tamen cadaver quasi funebres vermes assistunt. Vivus produxit faciem, et iam mortuus product fætem et putredinem. Vivus amicum hominem impinguavit, mortuus vermes plurimos impinguabit. Quid ergo fedius humano corpore? quid horribilis corpore mortuo? cuius gratissimum erat amplexus in vita, molestus etiam erit aspectus in morte. Quid ergo prosum divitias, quid epule, quid delicias? Non liberabunt à morte, non defendant, non eripent à fote. Qui quandam sedebat in throno gloriosus, modò latet despectus post mortem in tumulo. Qui stabat ornatus in aula, modò sedet innundus in tumulo. Qui vescubatur deliciis in coenaculo, modò consumitur à vermis in sepolcro.» Sic ille.

VERS. 15. — *UBI EST ERGO NUNC PRESTOLATIO MEA; ET PATIENTIAM MEAM QUIS CONSIDERAT?* (1) Conclusio est totius argumentationis: quod suorum amicorum dicta refellit, quibus ei spe salutis, si frugi fieret, ostendebant; id est: Cūm haec ita sint, ut jam animam agam, et tantum de sepolcro cogitem, in quānam hujus vite re spes mea erit? aut qui possim, debebam aut velim sperare pristina bona presertim, ut vos suggeritis, cūm ipsa me vita citò defectura sit? Praeterquam quid levis illa consolatio viro probo esse debet, quia hujus initio vita commoda, sospit fallax et incerta est. Non enim semper honorum hominum detrimenta in hac vita resarcuntur, sed plerisque miseria et malis omnibus oppressi moriuntur, dicente et illi Apostolo, Hebr. 11, 35: *Alii disteni sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem; illi vero lidibria et verbera experti, insuper et vincula et carcere, lapidati sunt, secuti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt; circumserunt in malo, in bellis caprini, egentes, angustiati, afficti; quibus dignus non erat mundus:* in soliditudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terra. Facti enim magno et excuso animo virum rerum humanarum contemptio, non eorum spes, sed spes ei in qua in Deo posita sit. Sicut

(1) Si communis rerum omnium finis mors est; si prius et vermes nostri hereditas erunt, quae mihi spes, quod solamen in hac vita superest? Unde ergo petenda est, ad quam me hortantem, ó Eliphaz, vosque amici, patientia? Cur infeliciem sororem meam non doleam? Quis modum lacrymis meis imponat? An spes melioris conditionis, noxieque prosperitatis? Ne? Quod mihi sperandum nisi seputerum? His deinceps futurum est, ut quietem aliquam inveniam; neque ante id me consecuturum spero. (Calmet).

dicit David, Psal. 38, 8: *Quae est expectatio mea? nome Dominus? et substantia mea apud te est.* Optimè hoc exponit S. Gregorius, lib. 13 Moralium, cap. 17: «Quae esse potuit prestolatio justorum, nisi justus et iustificatus Deus, qui ad poenas humani generis sponte descendet, et captivos mortis justitiae sua virtute liberaret? hujus enim presentiam minimè cessabant intenta cogitatione prestolari, quam quandoque esse venturam noverant, sed venire cœti querebant. Dicat ergo: *Patientiam meam quis considerat?* quia quod disponenti breve est, longum est amanti. Unde adhuc dilatioris sua dama considerans, hoc quod jam praedixerat repetit, et descensus eius ad ima, vocem doloris ingenitam, dicens: »

VERS. 16. — *IN PROFUNDISSIMUM INFERNI DESCENDENT OMNIA MEA; PUTASNE SALTEM IBI ERIT REQUIES MIHI?* Infernum hic passim interpres exponunt de sepulcro, sed merito Pineta nositer cum S. Gregorio et plerisque Patribus contendit hic agi de infernum loco sive limbo: Primò, quia additum epitheton profundissimum, quod non aptetur bene sepulcro; deinde, quia dicit: *Descendent omnia mea,* hoc est, precipua mea, nempe anima, quia potissimum sum homo, unā cum iis quae proprie sunt mea, non que fortuna aut mundi; propria vero sunt cogitationes, dicta, facta, pro quibus solis, ut que nostra sunt (in bonis gratiam suppono), retributio expectanda. Hujus enim aspectu additur dubitatio:

PUTASNE SALTEM IBI ERIT REQUIES MIHI? Id est, ibine statim dubitum requiescere? non erit opus ulte-

CAPUT XVIII.

1. Respondet autem Baldad Subites, dixit:

2. Usque ad quem finem verba jactabilitis intelligente prius, et sic loquarum.

3. Quare reputati sumus ut jumenta, et sor- diimus coram vobis?

4. Qui perdit animam tuam in furore tuo, numquid proper te derelinquetur terra, et transferuntur rupes de loco suo?

5. Nonne lumen impii extinguetur, nec splen- debit flamma ignis eius?

6. Lux obtenebretur in tabernaculo illius, et lucerna, quae super eum est, extinguetur.

7. Arctabuntur gressus virtutis ejus, et pre- cipitabit eum consilium suum.

8. Immissi enim in rete pedes suos, et in ma- culis ejus ambulat.

9. Tenebunt planta illius laqueo, et exardec- cet contra eum siti.

10. Abscondita est in terra pedica ejus, et decipula illius super semitam.

11. Undique terrebunt eum formidines, et involvent pedes ejus.

12. Attenuetur fame robur ejus, et inedia invadat costas illius.

13. Devoret pulchritudinem cutis ejus,

riori expiatione? Vides ut vir justus adhuc pavet et trepidet; et audient heretici etiam toti flagitiis operi certò sibi omnia tutu, quieta, felicia reprobrit? In Hebreo est; *Baddei scel teradne,* quod Santes vertit: *In seculorum descendunt;* Arias verò reddit: *Fulca inferni descendunt;* quod nonnulli Rabini, quos adserit Paginus, ad ipsum Jobum referunt, cujus *falsa*, id est, membra, brachia, vires, adeoque spes ipsa vice jam conciderant. Vox autem Hebreo baddei propriæ veres significat, et quidquid adinstar vecuum aliquid sustentat; cujusmodi sunt rami maiores et crassiores, aut radices in arbore, nec non pedes et brachia in corpore humano. Per vetes itaque seu fulca inferni designantur intimi recessus et abditissima inferni penetralia, que Vulgatus optimè *profundissimum infernum* appellat, non quidem absolute, sed comparativè, ut nimur profundum sit respectu coeli aer caliginosus, in quo sunt demones, profundus locus habitations nostræ, profundissimum limbus Patrum, ad quem Job erat descendens. Ita S. Thomas in 5 Sententiarum, dist. 22, quest. 2, art. 2. Quanquam idem doctor quadruplicem distinguat infernum, scilicet infimum, seu damnatorum, ubi est carentia visionis divinae et pœna sensus; et huic superiori, scilicet puerorum, in quo est carentia visionis sine pœna sensus; tertium purgatorium, in quo est carentia visionis et pœna sensus ad tempus, non tamen sine gratia; ultimum denique, in quo sit carentia visionis sine ullâ pœna sensus ad gratia privatione, qui est limbus Patrum.

CAPITRE XVIII.

1. Baldad de Sib répondit à Job, et lui dit :

2. Jusqu'à quand vous répandrez-vous en tant de paroles inutiles? Comprenez ce que nous vous disons, avant d'y rentrer; et après cela nous vous parlerons, et nous nous entretiendrons volontiers avec vous.

3. Mais pourquoi passons-nous dans votre esprit pour des animaux sans raison? et pourquoi n'aviez-vous que du mépris pour nous?

4. Si vous êtes résolu de perdre votre âme dans votre fureur, par la témérité avec laquelle vous avez accueilli l'injustice, plutôt que de vous reconnaître responsable, la terre sera-t-elle abandonnée à cause de vous? et les roches seront-elles déplacées hors de leur place? Dieu, pour s'accommoder à vos raisonnements, renverra-t-il l'ordre de sa justice, lorsque qu'il a établi dans le commencement du monde, et qu'il a toujours gardé invariablement?

5. Or, telles et autres sont la lumiére de l'impu- ne et l'obscurité que plus plait que celle du jour; et la flamme qui sort de son feu ne sera-t-elle pas éteinte?

6. La clarté qui luisait dans sa maison sera obscurie; la lampe qui éclairait au-dessus de lui perdra sa lumière; sa gloire s'évanouira et se dissipera entièrement.

7. Avec toute sa force, il ne marchera qu'à l'éroit, et avec peine; et se trouvant privé de sagacité, ses conseils le feront tomber dans le précipice.

8. Car il a engagé ses pieds dans les réts qu'il avait tendus aux autres; et il marche au milieu du filet qu'il leur avait dressé.

9. Son pied sera pris dans le filet même, et la soif de celui qui est altéré de son sang, sera satisfaite: il se jettera sur lui, et le dévorer.

10. Le piège qu'on lui a préparé à lui-même est caché sous la terre qu'il foule aux pieds; et on lui tend un appât le long du sentier par lequel il marche.

11. Ainsi les terreurs l'assègrent de toutes parts, et l'envelopperont dans ses démarches; elles embarrasseront ses pieds, et le feront tomber.

12. La faim qu'il souffrira changera sa force en langueur, et son estomac n'ayant point de nourriture, deviendra tou- fable.

consumat brachia illius primogenita mors.
14. Avellatur de tabernaculo suo fiducia ejus, et calcet super eum, quasi rex, interitus.

15. Habitent in tabernaculo illius soci ejus, qui non est; aspergatur in tabernaculo ejus sulphur.

16. Deorsum radices ejus siccentur, sursum autem atteratur messis ejus.

17. Memoria illius pereat de terra, et non celebretur nomen ejus in plateis.

18. Expellet eum de luce in tenebras, et de orbe transferet eum.

19. Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo, nec ullae reliquiae in regionibus ejus.

20. In die ejus stupebunt novissimi, et primos invadet horror.

21. Hec sunt ergo tabernacula iniqui, et iste locus ejus qui ignorat Deum.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — RESPONDENS AUTEM BALDAD SUBITES DIXIT: — VERS. 2. — USQUE AD QUEN FINEM VERBA JAC-TARIUS? INTELLIGITE PRUIS, ET SIC LOQUAMUR. Baldad hic stomachosus reprehendit longam cum Jobi tum Eliphazi disputationem, quam ipse pro studio avidebat loquendi diutius audire non poterat; incipit ergo vehementer, et utrumque arguit inscitie.

Septuaginta cum quibusdam Patribus hæc legunt numero singulari, et sic vertunt: *Quoniam non ces-sabis? cohibe te, ut et ipsi loquamur.* Sed Hebreici codices et alii Latini magis emendat, et in his Sextiani, in plurali legunt. Neque desunt qui putent nihilominus hæc verba unum Jobum petere, abstinere ab aliis qui cum Jobo proximè verba contulerant; et in his est Pineda, qui hæc de re copiose et acutè disputat. Ego cum Sanctio ad iliorum sententianam magis accedo, qui verba hæc prima spectare dicunt ad Jobum, qui præcedenti capite, et ad Eliphazum, qui cum illo proximè disceperat. Hoc enim simplissimè indicat modus ipse loquendi, qui cum multis verba fieri non obscurè demonstrat. Neque causa debeat homini superbo, ut stomachosus ageret cum Jobo, quem in suo errore hæc prædicta perimit, et cum Eliphazo, qui cum se sapientem esse prosteretur, erroris convincere Jobum non potuerit. Et hæc certè ratio potuit illum commovere; ipse tam rationem profert alteram gravitatis et indigationis plenam, dum ait:

INTELLIGITE PRUIS, ET SIC LOQUAMUR, hoc est, non dum intellexisti controversie statim, animadvertere et expedit rem, et ordine servato loquamur. Reprehendit ergo primum disputationem longam et ultra modum, que nullum videbatur habitura finem, quam tamen non verbosam solum, sed etiam veniosam et vacuam esse dicit, dum ait: *Usque ad quen finem verba jactabitis?* Deinde quia à disputationis scopo videntur prorsus aberrasse, neque intellexisse

45. La mort la plus terrible dévorerà l'ésalt de son teint, et elle consumera toute la force de ses bras.
14. Elles chosen où il mettai sa confiance seront arrachées de sa maison; ses enfants périront; et la mort le foulera aux pieds, comme ferait un roi qui le dominerait cruellement.

15. Alors les compagnons de celui qui n'est plus au monde habiteront dans sa maison; ils seront les premiers à la piller; et on y répandra le soufre, pour la purifier des souillures qu'elle a contractées par les crimes de l'impôe qui y a demeuré.

16. Ses racines qui tendaient en bas, se sécheront; ses branches, qui montaient en haut, seront retranchées.

17. De sorte que sa mémoire périsse entièrement de dessus la terre; et on ne paiera plus de son nom dans les places publiques.

18. On le précipitera de la lumière dans les ténèbres, et il sera transporté hors de ce monde.

19. Sa race ne subsistera plus, il n'aura point de postérité parmi son peuple, et il ne restera rien de sa famille dans son pays.

20. Ceux qui viendront après lui seront étonnés de sa perte, et ceux qui seront de son temps en seront saisis d'horreur.

21. Telle sera la ruine de la maison de l'injuste, et fin de celui qui ignore Dieu.

cum illa se présente dicantur, quibus ipse nihil pinguis arbitratur, nihil ab instituto magis alienum. Viri autem prudentes et docti injuria loco ponunt, si quispiam coram ipsis nugeat, et aliqua persuadere studiat, quibus fidem habebit nemo, nisi bardum habet aut stolidum cerebrum et astino simile ingenium. Hacensis ad Jobum et Eliphazum verba fecit; nume Bobus solus aggreditur.

Vers. 4. — QUI PERDI ANIMAM TUAM IN FURE TIO (1), NUMQUID PROPTER TE DERELIQUIT TE TERRA, ET TRANSFERENTUR RUPES DE LOCO SUO? Quasi dicat: Heus tu, qui contra te ipsum tuumque animum excedens, an idecirco tanto furor seu impunitas stoma-charis, et quereris coram Deo et tuo mundo, quid putes te unum omnibus eminere? et te cadente, lucem, gloriam, decus universi terræ simul tecum occasura? ut meritò Deus, ad hoc præcavendum tu cadas, potius rupe loco movere, leges impiorum vindices refugere, totumque universi cursum in-vertere debere tibi videatur. Ita Pineda et Tirinus noster, et Olympiodorus in Catena.

Septuaginta vertunt: *Usa est te ira.* Quod nota Olympiodorus per interrogationem posse legi, q. d.: Numquid Deus te in ira usus est, sicut dixisti? et per affirmationem, ut intelligatur ipsam usum esse ipsomet Jobo tanquam organo ad ipsius animam affi-gendam; quan sentiantur ait respondere editioni Theodosionis, que sic habet: *Rapiens animam suam in fure suo, vel, ut alii vertunt, dispersens, scilicet instar tigridis, que sapienter dicitur in tantam iram exurgere, ut seipsam ungubis dentibusque dis-cerpens interficiat. Tigridis quavis senior iratus in animam ipse sum violentias manus coniicit, canique trucidat.* Merito igitur iræ sume furor perditi anima-tribuitur. *Iraeuidia enim animositas illius subversio ejus,* sicut Ecclesiasticus, cap. 1, 28, significans iratum sibi ipsi molus generare. Quoniambre Lactantius, lib. 6, cap. 18, tradit iratis non secundum viriles sūos ipsos venenos partus exiitum et mortem adferre: quare de illis dici potest illud Psalmi, 57, 5: *Furor illis secundum similitudinem serpentis,* speciem pro genere supponendo, ut viriles istorum animos in sum iporum periclitum concitatos effingamus. Pos-sunt quoque apibus comparari, quæ irate mordent, et mordeant aculeum amittunt et cum aculeo vitam. Nam aenetus (ut Aristotele, 1. 9 Historia animalium, cap. 4, tradit) sine viscera eruptione figi nequaquam potest. Itaque levem aliorum ictum propriā morte luunt. Ligna quoque dum incenduntur et ardent ipsa consumuntur, non secundum irati; quare de illis dici potest, Psal. 117, 2: *Circumderunt me sicut apes, et*

(1) Quare reputamus a Job tanquam bestia? Bestias comparamus, ita illi stupidus sumus, et habentes ac mente vacui. Eo spectat quid Jobus, supra, 12, 7, adversarius ad bestias amiserat. Et insipientes eum taxaverat supra, 47, 4, 10, 15, 12. — Phares post Hieronymum vertunt: *Sordidus, sordidus et vilissimi habeuntur.* (Rosemuller.)

exarserunt sicut ignis in spinis. Egregiè vertunt alii: Exarserunt existingendo se.

Tria vero potissimum sunt que furor seu ira sub-verit se perdit, scilicet animam, vitam et dignitatem; animam quidem, que per iræ peccatum occiditur. *In enim viri justitiam Dei non operatur,* inquit S. Jacobus in Canonice sua, cap. 1, 20. Ad quod apte S. Grégorius, lib. 5 Moralium, cap. 30: «Quanta ergo sit iracundia culpa pensum, per quam diu man-suetudo amittitur, superne imaginis similitudo vi-tiatur. Per iram sapientia perditur, grata vita so-cialis amittitur, concordia rumpitur, lex veritatis violatur, Spiritus sancti splendor excluditur,» etc. Tales erant de quibus David ait, Psalm. 77, 56: *Et testaverunt et exacerbaverunt Deum excelsum, et testimonia ejus non custodierunt.* S. Hieronymus legit: *Aversi sunt, et prævaricati sunt.* Agit de murmurantibus in deserto, et de Deo impio conquerentibus. Verum bi sua ipsa tela, que in Deum vencendo ore conjuncti, in se vident recidere, sicut qui doloso utuntur arcu sagitam ipsam retro in se conversam videant, quam in alios contorquentur. Quare subdit: *Conversi sunt in arcus pravum, id est, sicut viro arciis in sagittam sagita convertiunt, sic verba hu-jusmodi hominum in eos ipsos recidunt, qui ea protulerint.* Hinc contingit iratos sibi ipsis manus inferre, et tala que in Deum et in alios jacint in se con-torquent, ut in ipsis verificetur illud Ecclesiasticus, cap. 27, 28: *Qui initit in altum lapidem, recidet in caput ejus.* Quod autem vitam adimat clarè docet idem Ecclesiasticus, dicens, cap. 50, 10: *Zelus et iracundia minuit dies.* Hinc David quoque ait, Psalm. 50, 8: *Turbatus est à furore oculis meas; Cajetanus legit: Ticeat ob ira;* qui est optimus sensus ad nos-nostrum. Sicut enim linea pannos ipsos à quibus oritur corredit, sic iratos ira, cùm ab ipsis nascatur, intermit. Denique quid dignitatem auferat, unus ad pro-bandum sufficiat Alexander, quem verum gestarum gloria clarissimum ē celo in terram ira dejicit. *Alexandrus enim (inquit Valerius Maximus, lib. 9, cap. 5) iracundia sua propemodium celo diripuit;* nam quid obtinet, quoniam illuc assurget, nisi *Lysimachus loci objectus, Clytus hasta confosus et Callisthenus mori jussus.* At Callisthenus quidem defens mortem, in Alexandri iram iratus, Seneca eloquentissime ait, lib. 6 naturalium Questionum, cap. 25: *Hoc est Alexandri crimen aeternum, quod nulla virtus, nulla bellorum felicitas redimet; nam quotiens quis dixerit: Occidit Darium, penè quem tune magnum regnum erat; opponetur: Et Callisthenem. Quotiens dictum erit: Omnia Oceano tenus viet, ipsum quo-que tentavit novis classibus, et imperium ex angulo Thracie usque ad Orientis terminos protulit; dice-tur: Sed Callisthenem occidit. Omnia licet antiqua ducem regnum exempla transierit, ex his quæ fecit nihil tam magnum erit quam seclus Callisthe-nus.* Vides igitur iram duntaxat tantis victoribus illu-

strissimum ducem potuisse superare, et illius honori perpetuam ignominia notam inuincere. Optimè igitur Chilon dicebat (ut Laertius in ejus Vita testatur) fortius esse iram, quam hostem armatum dejicere, cum non mīns extī sit ab irā quām ab hoste. Plura vide de irā superiori ad capitū quintū versum secundū annotata.

NEMQUID PROPTER TE DERELIQUETUR TERRA? etc. Variè hoc exponit ab interpretib⁹, nūl videris est apud Stunicam. Mihi planissim⁹ videtur sens⁹, quem ante attul⁹, et consentit cum Septuaginta, qui clarius sic reddiderunt: Τί γάρ; ἵνα οἱ ἔποικοι; ἀλλά τοι οὐδὲ πάντες; ἡ καταστροφή τοι εἰς θεραπείαν; quid enim si tu mortu⁹ fueris, inhabitabilis erit ea qua sub celo est? aut subvertentur montes à fundimentis? Quod sic optimè reputat Olympiodorus in Catena q. d.: Adeō existimas te stant mundū cōsistere? ut atēō magnificē de te tuisque rebus elquare? Quasi verò omnis haec rerum universitas, te un⁹ extincto, dammum factura sit; sic optas interitum, tanquā si omnis haec regio, que soli subiecta est, detrumentum tuā morte capere debeat; tanquā communis futurus sit rerum omnium interitus sic sermocinari; perinde quasi tui iustitiae res humanae constituta sint, tūq; è medio subtulato hād quispiam sit futurus superstes, qui divinum nobis Numen placatum efficiat. Itaque non sine fastu videtur Baldus Jobi fastum, quem putabat, velle proculpare, significans nequit illum agere, qui immoderato mortis desiderio vita conficiat, neque verò multū reperit, quid Jobus vāne insolens defungatur; non eam propterea terram habitatore caritaram, rerumque commotionem prodigiosam, puta rupium convulsionem successuram quasi moretur ex aliis orbis terrarum moderator, sine quo neque genus humanum propagari, neque res quāmvis frumenta consistere possent.

VERS. 5. — NONNE LUX IMP̄I EXTINGUETUR, NEC SPLENDENTIB⁹ FLAMMA IGNIS EJUS (1)? — VERS. 6. — LUX OBTENEBRESCIT IN TABERNACULO ILLIUS, ET LUCERNA, QUE SUPER EUM EST, EXTINGUEATUR. Sensus est, spem, gloriam, imperium, posteritatem impiorum cum eorumdem memoriā brevi interitura. Neque hic subtiliter exquirenda distinctio lucis, flammæ, ignis, lucernæ; poetice quippe sermo variis nominibus ad eundem sensum concinnatus ornatur et amplificatur. Non est autem extra rem, ut lucerna ultimo loco posita peculiaria quidquid notet, puta lucem emendatam, hoc est, è variis occasiōibus petitan⁹, opibusque subditorum tanquam oleo nutritam, ut lucerna significatio tyramica direptione, quā injunctus principes subditorum spoliis locuples ac splendidus appareat, aptetur. Perinde enim est quod Baldus enuntiat, ac sic dicit: Videris, mi Job, modò animam agere, et

(1) Ab hoc versiculo usque ad exitum capit⁹ perpetua est in ipsis invecliva, et descrip⁹ malorum quā deo illis parantur. Lux imp̄i est sive prospexitas, felicitas, auctoritas imp̄i, sive posteritas et filii. Lux ista extinguetur; Deus perdet imp̄um, rebus suis exuet, exauktorabit, orbabit liberis.

(Calmet.)

prosperitatem desperare, quā sanè in re tibi repentin⁹ quod commerquisti; imp̄iūtū nimirū tua pena redditur, ut quidquid illustre ac splendidum mortalium oculis exhibuisti obtinebatur; et in hac ignominiosa obscuritate interreas. Si nempe à Deo constituta est, ut lux imp̄i extinguitur; neque decet, ut tu gratiā hie divine providentie ordo mutetur. Quid ergo mirum si peras ad extremam arcam debatur? Sanè prosperitas imp̄i evanescit, et splendor ejus emoritur; claritas illa, quā domus ejus videbatur illustrari, obscuratur, et lux emendata deficit. Pulchram nobis Sapiens inter lucem justorum et lucernam improborum reddit differentiam, dicens, Prov. 15, 9: Lux justorum letificat; lucerna autem impiorum extinguitur; id est, felicitas et gloria justorum solidas est letitiae, quia semper augenda, nam justorum semita quasi lux (scilicet aurora) splendens procedit, et crescit usque ad perfectam diem, Prov. 4, 18, hoc est, magis atque magis splendescit, usquequā ad solis meridiani splendorem atque perfectionem (in hac vita, virtutis et gratiae; in futura, glorie et beatitudinis) pergit. Per hanc enim claritatem doctrina et sanctitatis justi sunt lux mundi, Matth. 5, 14. Lucerna vero impiorum, que in lucis mundi caliginosā nocte videbitur potius lucernā quam lucet, illa brevi tempore, ac levī flatu, dissipatis hisce nebulis, et die vero illoscenscent, obscurabitur. Justorum igitur felicitas comparatur soli et luci, quia iugis est, solida, stabilis, et per totum orbem se diffundit, apud justos et iustos, carnales et spirituales. Gloria vero et felicitas impiorum lucernae assimilatur, quia durat in hac tantum nocte, indigena oleo alieno, hoc est, vano favore, quod si deficerit, extinguitur, si adversitas aquila adfaverit, exsufflat et fetet, et insipientibus tantum splendens ac lucem videtur, idque tantum in hac vita, cum quā semper extinguitur. In morte enim deficit umbratilis eorum lux, extinguitur lucerna, hoc est, flux mundi prosperitas, et horribilis ac semper inferni tenebris operientur, et coniunctione in tenebris exteriores, Matth. 8, 12; ibi erit letitiae, et stridor dentium. Tunc denūm intelligent miser, quām tetra malo dum, viverent, obnoxii essent; tunc dicent, sed tristitia, Sap. 5, 6: Erravimus à via seruitatis, et justitiae lumen non lux nobis, et sol intelligentie non est ortus nobis; lassati sumus in vita iniquitatis et perfidies, et ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Est infandi illius hostis consuetudo mentis oculos fraude malitiæ sua obnubere, subducere cognitionem celestium, ut in vite euanxi laxis habentis, quasi nigra in nocte, Andabaturum more modoque ferantur. In illa sceleris umbrā piscatur illi orei predo, et reti suo mortales involvit; interposito leteſi peccati solis seruit luciferiā caliginis et defectionem creat, unde multa et intoleranda calamitas oriuntur, quā deinceps enumerat. VERS. 7.—ARCTABUNTUR GRESSUS VIRTUTIS EJUS, ET PRÆCIPITABIT EUM CONSILIUUM SUUM (1). Vide uti paulatim

(1) Dificultatibus impeditur, velut homo iter habens per semitas artas difficilesque. Hac similitudine

mala succrescant; deficere lux cepit, deinde nox incubat; oculus non caligt modo, sed occeditur; non videt miser, sed non ibi sicut malum; pedes comprimitur, gressus præpeditur, consilium et ratio omnis perit. Quia conatus imp̄i robore suo innixi retardabuntur, et suonet consilio concidet. Haec subdit Baldad, ut Jobum pungat, significans fruster imp̄um conari in mentem venient, cūm ad justitiam Dei pertinet comantem intēcipere, ne qua mala cogitat̄ absolvat. Arctare gressus est reprimerre, compescere, præpeditre, sicut è contrario, dilatare gressus est expedire, prosperare, conatus progressusque rerum benē cedentium adjuvare, promovere. Gressus virtutis idem est atque conatus robusti, contenti, nervosi, potentes. Jam vero consili⁹ suo præcipitator eleganter dicuntur, qui suo conatu mortem et calamitatem sibi confant, suo, ut aiunt, gladio jugulantur, ut Goliath et Holofernes. Quantæ autem sint impiorum angustias, et summas difficultates, in quas tandem redigendi sunt illi, qui in vita magna sibi dilatationem præ copia et abundantia rerum usquequā habuerunt. Sicut autem qui gaudio perunduntur dilatari dicuntur, ut constat ex illo Psalmo 118, 52: Vian mandatorum tuorum cuucerū cūm dilatāsti cor meum, gaudio scilicet et letitiae, id est, cūm in angustum essem inclusus, nec spes evadendi suberset, veluti eruptione facta mihi viam spernisti et dilatasti; sic, è contrario, impiorum gressus ad ultimas difficultates et summas angustias redigentur, quod benē in rem nostram explicit sanctus Gregorius, lib. 14 Moraliū, cap. 4 et 5; ubi eum lego.

VERS. 8. — IMMISIT ENIM IN RETE PEDES SUOS, ET IN MACULAS EJUS AMBULAT (1). Num aliud addit⁹ impedimentum, quod peccatorum in recessu moratur. Sumitur autem à venatione metaphorā, et à præda quam aceups avenator captat; quia si in reta induerit, inde se extricare non potest, et quod electuatum magis, ut inde se eximat, arcuū constringitur. Pro in macula Hebreiæ est in implexo reti. Nam retis oculi seu cancelli macula vocantur Latine, quo etiam no-

sepē utitur Scriptura. Salvastri de necessitatibus animalium meam (Hebreus: Cognovisti in angustis animalium meam); statuisti in loco spatiose pedes meos, ait Prophetæ Septuaginta: Venerum infirmi substantiam ejus, ut venatores prædam; eret autem ejus consilium.

(Calmet.)

(1) Macula hic significat retis intervalla. Est autem vox probatissim⁹ Latinis scriptoribus non ignota. Hebreiæ vox usurpat⁹ de quolibet retis genere, articulo, opere hamato, ac de reliquis, que retis instar sunt. Ducunt hie comparatio ex venatione, que retibus paratur. Quō magis peccator solvi nititur venatoris retibus, è magis impeditur et involvitur.

(Calmet.)

IMMISIT, etc., seipsum in rete, et in laqueos induxit. MACULAS. Maculae sunt retium foramina. (Menochius.)

mine dicuntur ferrei annuli, quibus hamata contextur lorice. M. Varro, lib. 5 de Re rustica, c. 11, maculas in reti posuit: Septam, inquit, totum rete grandibus maculis integratur, ne ē involvare aquila possit, nece ex eo exolare anas. Sensus ergo hujus loci est, ac si dicat: Sicut avis capti⁹ rete ex uno filo ejus vel ocello, dum egressi conatur, in alium gradit⁹, et magis sese implicat, ita impius captus reti concupiscit⁹ se ex uno vito in aliud, ex una macula in aliam transit, ac magis magisque sese intricat.

Optime sancti Patres horum rerum vim varietatem notarunt, et religiosissime vitare studierunt. S. Paulinus, epist. 2, zodiaca retia divinæ appellat, dicens: «Tota hujus mundi figura, qua praeterit, et oper oculos corda prolectat, zodiaci prætenta retibus, in qualibet sui specie laqueus mentis et gladii est. Credamus proprieat̄, quia in medio muscularium ambulamus, et inter opertos lethali⁹ dolis gladii vita transigit. Excepit nos mundus iste variis voluptatibus florens, et fallacibus venenatis illecebros, » etc. Nihil dici in eam rem potuit illustris. Vocat retia, musculariam, laqueos, et ne communis illos putaremus, gladios interpretatur seuos et apertos, tota via strictos in acumen, in quos facile se viatores induant. Simile quiddam de zodiacis retibus magnus Origenes attulera, homil. 2 in Cantica, illud expōns ē sacris gameliis de sponso, Cant. 2, 9: Stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, emines per retia (ita verit̄ postrema verba S. Hieronymus, cūm in Vulgatis sit per cancellos, » intellige, inquit, quia in medio laqueorum ambulas, et subiis machinas transeat imminentes; omnia retibus plena sunt; diabolus laqueis cuncta complevit. Si autem venerit tibi sermo Dei, et coepis eminere de retibus, dices: Animes nostra erēptæ est laqueo venantim, laqueos contritus est. Eminet sponsus per retia, tibi viam faciens. » Vult Origenes immane quoddam et vastum reta oppandi mundo universo, imminentesque machinas Vulcanis retibus firmiores, omnes autem in commune homines prædam fieri malo demonis, et includi, nisi qui, duce ei præside Ecclesiæ sponso Deo, eminat per retia, et dividere beneficio liber et solitus in sublimē se attulat. Eadem mente S. Leo in tentatione multiplici varietate et periculis obstupefactus et haerens exclamat, serm. 5 in Quadragesimum: «Plena omnia perculis, plena sunt laqueos, invitare cupiditates, insidiante illecebros, » etc. Vide plura de his supra, cap. 7, vers. 1. Pulchrit̄ ad hunc locum S. Gregorius, lib. 14 Moraliū, cap. 6: «Qui, inquit, pedes in rete emittit, non cum voluerit ejicit, sī qui in peccata dejeicit, non mox ut voluerit surgit, et qui in macula retis ambulat, gressus suos ambulando implicit; et cūm expedire ad ambulandum nititur, ne ambulet obligatur. » Hinc peccata, que ex consuetudine fuit, curata difficultima sunt, quia etsi per confessionem, ut cetera, expientur, tamen quia radices int̄as altas fixerunt, repulstant, et ipsam consuetudo quasi funis in hominis rotorta pedibus sic

cum strigit et ligat, ut vix sese extricare vaeat, quā circumligatum facit ad se iterū attrahet inimicus. Unde tales quando sit labuntur, ut graviter peccare incipiant, non in illa incident per transennam, sed animo iterandi, seu se dū delectandi, ut usuvenire solet lubrico carnis vitio implicatis, qui plerūque jam peccatis assueti tam difficultē curantur, ut ferre diabolō reserventur ad pompa, cūm sic peccatis assuecant, ut faciliter post confessionem ad vomitū reudeant, quasi penteantur non egissent, de uno in aliud incurvant peccatum. Quamobrem, uti sequitur:

Vers. 9. — TENEBITUR PLANTA ILLUS LAQUEO, ET EXARDESCET CONTRA EUM SITIS (1). Prior pars superiorem sententiam confirmat et explicat, posterior aperte docet atque ratione sumptuosa esse metaphoram. Exardecit enim contra feram laqueo irretitum venatorum sitis, maximē si ulisci volunt illatum ab ea damnum, quale, v. g., aper intulit Calydonius, aut lupus, qui lacraverit pecus. Sumunt autem hoc loeo sitis pro stibundiis, id est, pro his qui sanguinem situnt, qui cō aviditā illaqueant feram consucent, quā mox in illam odium imbibentur. Nam abstractum pro concreto sumi nimis vulgare est tam apud profanos quam apud sacros scriptores; et alii omnes interpretes à Vulgata concretum reddiderunt, nempe, *sittentes grassatores, prædones*. In quibus videtur significari Chaldee et Sabæi, et si qui fuerint alii, qui in Jobi facultates et bonum nomen irruperint. Nam quia hic de impiorum supplicio dicuntur à Baldado ad Jobum presertim intorquentur, in quem hi tres amici qui in irretitum oxygum sui leonem debachantur, cā siti seu potius rabi inflammati, ut non alter nisi Jobi sanguine ad satietatem hausto sedari possit videantur. Ita Smetina nostri.

Caterimus quod impium pulchre hic de ipso philosophorum ex similitudine ferarum laqueis implexa, in quibus dīm sese hic illaqueat agit, et agitationis calore, et ardore bīls excitata, et timoris siccitate, qui velut corpus ardet, in eam situm devēnit, quā cogitat aperto rictu lingua exercere si vel aurā possit refrigerari. Sic ergo captiū feram situs invadit, in cujus rabidi tormento signum os apertum et lingua exertum habet, eodem modo in morte impiorum ridentibus inferni intratibus rabidissimā siti exardecit, quo cogitū juxta divitis episoliis voces pro lingue refrigerio vel aqua guttante inclamare, quā nullo alio tormento magis cruciatur quam sit beatificis; et licet sciat impossibile sit esse quod optat, tamen ad summum tormentorum augmentum

1) Son pied sera pris dans ce filet, et la soif le brûlera par ses ardeurs. La plupart des interprètes expliquent cette *soif*, non de l'impie, mais de ceux qui s'élèvent contre lui pour le dévorer, et que Baldad représente ici comme des personnes extrêmement aîtrées de son sang, qui brûlent d'ardeur pour se rendre maîtres de ses biens, comme un chasseur pour se rendre maître de la bête qu'il poursuit. Un autre interprète a cru néanmoins que l'*ardeur de cette soif*, pouvait nous marquer la concupiscence, qui s'empresse, d'autant plus qu'on lui accorde ce qu'elle demande, ou qu'elle se voit dépouillée de ce qu'elle possédaît. (Sacy.)

cogitū ardentissimē concupiscere Dei visionem. Hoc crediderim significari in Psalmo 38, 7, ubi dicitur de sero et impetuoso conversis: *Converterunt ad vesperam, fanem patientur ut cœnas*. Quae verba de damnato sic exponit Nyssenus, træ. 2 in Psal. cap. 16: *Tunc à supernā civitate excludens omnium honorum penuria et fame puniatur.* Punietur quidem damnatus aeternū duraturis flammis, sed longi acerbis punietur rabidissima tunc appetitio summi boni, nimis divini conspectus, qui factam delicias mensam præbat beatis. Luctuens id exponit diuīs Chrysostomus, hom. 24 in Mattheum, dūm aī: *In intolerabili quidem res est gehenna, quis nesciat et suplicium illud horribile?* Tamen si nille aliquis ponat gehennas, nihil talē dicturus est, quale est à beate illius gloria honore repellit, exostum esse Christo, et ab illo: *Non novi vos.* Et quidem non sic adversus damnatos exardecit gehenna flamma, etiamē mīlie multiplicitur, ut exardecit sitis potius alieni, quod in coelsti regno à faciem Dei videturis bibitur. Hac ardentissima rabidissimā siti coguntur miseri Tantali captare semper ipsos fugientia divina fluenta. Hac fame intolerabilē viissimi siti eames cruciabantur, dum mente volvent saturam illam et opulentam civitatem colestem. Et merito, qui in presenti nihil astimarent Deum, in inferno insani et intolerabili ejus videndi concupiscentia uruntur, iuxta illud Psal. 111, 10: *Pecator videbit, et irascetur, dentibus suis frenet et tabescet; desiderium peccatorum peribit.* Siquidem erant frementi et tibiēs peccatori desideria, ardentissima videndi Deum, et gloriā potundi, sed evanida et irrita, que torquent crudelissimā miserum, non que prostant in effectum.

Vers. 10. — ABSCONDITA EST IN TERRA PEDICA EJUS, ET DECIPILA ILLUS SUPER SEMITAM (1). Eadem metaphorā ab auxilio venatione desumptam eleganter amplificat. Notum est auctores ad venatores ita laqueos parere, ut simplicia animantia aliud agentia reputantur stragulentes, aut viva comprehendantur, aut denique in foveam ramorum superiniecūtis aīoī artificiū connectant, ubi lanceis aut venabulis sanciata intereant, vel sine nūcimento capiuntur. His ergo dicendi modis, quos Baldad quatuor versibus expressit, id est significat, impium scilicet variis modis, vel a se excoigitatis, vel ab aliis inventis capi, et impatiatis ponens demum luere. Pedica ergo abscondita referri potest ad prædum insidas, qui ē latheis inopinum impium adoruntur; decipila vero ad simulatas pacis vel familiaritatis artes, quibus illectus impius, ab illis quibuscum versaberat, quosque siti fidis amicos existimabat, interficitur.

(1) Absconditum est in terra rete ejus, quo scilicet capiatur; avium more, ad quas capienda fūis hūti tenuit; absconditum est, ut videri et viari nequeat; in terra, per quam scilicet ambulat, Jarchi: Sub pedibus ejus. Fūis, h. l. de laqueo intelligendus, ad capienda impium posito. Et decipula ejus, i. e., quā capiatur, super semitam, quā graditur, in quā ejusmodi quid non suscipitur; ex improviso obruet cum exitum.

(Rossmüller.)

Olympiodorus in Catena hunc locum exponit translatā similitudine à rebus filo contextis, quae in terra auctores occulant, ut aves delapsas adducto fune contracīsque rebus auctentur: *Ut enim, inquit, qui capiens avibus insidiatur, retum funiculum occultant in terra, eminuisse sedentes, num in retia preda incident, speculantur, deinde funiculo adducto prædam inopinata in laqueos illaspm capiunt, cīsque volucres ad paratam escam advaktores nec sentientes irretiuntur: ita prorsis impīi, cūm omnī cīmū posito agant imprōbē, imprudentes subitis aētrumis infotūtū implicantur.* Incredibilē quippe ex infernali animarum auctepis in tentando et decipiendo versuta, nihil magis veterotorum dici potest, aut ad fraudem calidum et crudatum artificio simulationis. *Probē enim novit, (inquit B. Ephrem de morbo lingue) quibus et qualibus nos vinculis obstringat, et, si nos invitōs in sua cassēs conseruent, tunc ut celeriter confrext illi mens nostra iterū in libertatem se vindicet; quapropter juēndū ac gratia unicuique vincula injeclit, in quibus liberter conquerescat.* *Institutū seu penitus in cuiusque naturam, mores, consuetudinem, et ad quenque se accommodat, ut nihil dici possit calidum.* Quod eleganter sanctus Léo expressi in hunc modū, sc̄m. 7 de Nativitate: *Novit cui adhuc aetūs cupitatis, cui illecebras gula ingrat, cui apponit incitamenta luxuriae, cui infundat virus inuidiae; novit quem moerore conturbet, quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quem admiratione seducat; omnium difficult̄ consuetudinem, ventila curas, scrutata aīctus, et ibi causas querit nocendi, ubi quenque videtur studiosius occupari.* *Insidie demonis, aīt divus Basilius, homil. 2, sunt multiformes, et ut verbis utar S. Hieronymi multimoda ingenia; ad quod viderit hominem, prōiorem, ad id uitā, inquit, propriis delinītibus atque illecebris.* Id quod sanctus Bernardus, Scrmone de quadruplici Debito, similiter observavit: *Secundūm impētum, inquit, spirituum, chūc tepido remissiōrem, illi ferventi vitam arcuētū proponit, hoc solū expētēs et expectans, ut quoqū modo tollat eum a concilio justorum et congregatioē. Ecce ergo pedicām in terra, et decipūlām in semīta, quia in his quisque liberter terit, et non sine iudicatiā tractat, petram scandalū et laqueum tentationis abscondit.* Plures de demonis industria ad fallendum vide cap. 1, vers. 7.

Vers. 11. — UNIQVE TERREBUNT EUM FORMIDINES, ET INVOLVENT PEDES EJS (1). Ex flagitorum enim

(1) Demones, furie, conscientia stimuli, hostes occulti impium nunquam non agitant. Exhiberi potest impius, servata allegorū venatoris, sub imagine heliae, à venatoribus intra septa nemoris clausa, immassique canum manus laesissima. Hinc terrēt pavida clamores venatorum, inde canum latratus. Forte etiam Baldad innūi terribilē, quibus utuntur venatores, dūm expansis rebus venantur. Varii generi penne juniculis suspenduntur circa locum ubi insidie struuntur, præter spatiū quod occupant retra. Pennarum motus terret feram, quam venatores insequantur, caque ludibrium, hoc periculi virutā, lisa se in retia conjicit. Virgilus in tertio Georgic.

Puicave agitant formidine penae.

S. Hieronymus adversus Luciferianos: *Pavidorum more cervorum, dum pennarum volatim evitatis, fortissimis rebus implicantur.* (Calmet.)

πρὸς τὸν καλόντος κατάστασιν, ante supplicium supplicium infligere, quemadmodum virtus ob incredibilem suam voluptate et immensus decus, quod justis et probis hominibus adferre solet, πρὸς τὸν ἀνθρώπον, etiam ante remuneracionem remuneratur. Ita D. Paulus cùm ethnicos luxurie immani atque flagito maculatos dixisset, id esse monet maximum supplicium, *καὶ πρὸς τὸν καλόντος, etiam antequam puniatur.* Denique eruditissimus Pater in Psal. 150, animadvertisit *πεντάπλια*, hoc est, *improbabilitatem, nominari à πίνγι, labore, quod occulto cruciati, et immensis animum doloribus compleat.* Ex quibus omnibus liquido constare poterit, quām gravis cruciatus sit timor ac pavor pravae conscientiae. De quo vide quae dicta sint superius ad cap. 15, vers. 21, 22, 23, 24.

VERS. 12. — ATTENUETUR FAME ROBOR EIUS, ET INEDIA INVADAT COSTAS ILLUS (1). — VERS. 15. — DEVORET PULCHRITUDINEM CUTIS EIUS, CONSUMAT BRACHIA ILLIUS PRIMOGENITUM. Qui prius, inquit, erat robusto corpore et abdomen pingui sic attenuabatur inedita, ut in macro atque consumpto corpore nudus prominente et arentes coste; et inducto pallore et macie nulla in succulentā et rendenti eute maneat pulchritudo, aut in lacertis virtus. Haec enim ante sumum tempus auferunt primogenita atque immatura mors. Ita Sanctus noster.

Illiud autem primogenita mors in fonte est *primogenitus mortis*, unde emanarunt plurime luces loci interpretationes maximè diverse. Rabbi David putat ex hypallage, quam sic resolvit: *Mors devoret primogenitum ejus, supplex impīi.* Philippus et Beda dicunt hunc mortis primogenitum esse *diabolum*, quia per ipsum primum intravit mors in orbem terrarum, et ipse est sue mortis inventor. Quia ratio ipsa propositionem destruit. Si enim diabolus est auctor et primus mortis inventor, ipse pater potius ejus dicendum est quam primogenitus. Quod si intelligat de morte spirituali animarum et angelorum, quae est peccatum, quid ipse primus haec morte fuerit interemptus, hoc nihil ad rem facit, nam hic de morte corporali agitur, ut facile videre est. Lyranus accipit mortem *præcoceps* et *præmatrūram*. Cajetanus dicit esse *mōrem*, quia, inquit, primum quod gigas mors est moror; quilibet enim tristatur cogitans se mortuorum. Alii exponunt *primam infirmitatem*. Nam cùm omnes morbi et omnia mala ex mortis ponam olim in-ficta oriri videantur, prima infirmitas erit primogenita mortis. Rabbi Joseph, Vatablus et Titelmannus putant esse *morbam gravissimum* se dolorum mortiferum, quem certus et inevitabilis mors subsequitur.

(1) Corporis fortitudine fame languescat.

(Menochius.)

Fame robur hominis in languorem mutabit; cūque stomachus defecūt cibi alteretur. Seu potius: Infirmabit et extenuabit fame: inopia illum malicio conficit; costas ejus invadet, nudabit carne, detegit. Hebreus: *Fames erit robur ejus, et fulerum, et vapor sit sustentaculum lateris ejus;* vel nimbus, nubes, infortunium lateri ejus adst. Septuaginta: *Sit in angustia famis; ruina autem fenestra illam manet.*

(Calmet.)

Se huius omnes toto celo aberrant, dum de infirmitate vel morbo interpretantur, quod evidenter dicitur de morte. Nam id quod vocatur *primogenitus mortis* aliud quām mors esse non potest; quod optimè capiens noster interpres doctissimè verit: *Primogenita mors,* quasi mors in sue generi sit velut parvus multarum mortium, inter quas est una primogenita. Vel melius: Mors in suo genere erit velut dum vel rex, qui multas mortes habeat sibi subditas, quarum una in illo genere alteram dignitatem et excellētiā, hoc est, crudelitatem et immanitatem superabit. Solem enim Scriptura ob maxima primogenitorum pro aliis filiis privilegia, eminentias ac dignitatis, vocare *primogenitum* quidquid in sue generi cateris antecellit, quoniam Christus ab Apostolo vocatur: *Primogenitus omnis creatura, non quidem in sensu Acri, quasi sit creatura prima inter creature, sed quid sit principes et principium omnis creatura, unde statim addit: Quoniam in ipso condita sunt universa.* Similiter idem Christus dicitur *primogenitus ex mortuis*, Apoc. 1, 5, et *primogenitus mortuorum*, Rom. 8, 29; item *primogenitus in multis fratribus;* et de illo in Psalmis dicitur: *Ego primogenitus ponam illum*, Psal. 88, 28; et quasi per interpretationem adjungit: *Exceltam præ regibus terra.* Item Apostolus vocat Ecclesiam triumphantem: *Ecclesiam primitivarum, iuxta Graecum, primogenitum*, Heb. 12, 23. Sic Isaías pauperes, qui alios egestate superbant, vocavit *primogenitos pauperum*, cap. 14, 50. In hoc igitur sensu Baldad nunc eleganter admodum vocat *primogenitum mortem*, qui inter alias mortes terribiles sit precipua; atque hujusmodi mortem devoraturam non solum pulchritudinem cutis exterioris impīi, sed et fulera et sustentacula, quibus totum corpus ejus innititur, neque omnem carnem ejus, donec cutis non aliud habeat fundamentum quām ossa, que fame consumi non possunt.

Restat nunc videndum quenam sit illa mors, que inter ceteras *primogenita* sibi nomen vindicat. Tot enim videntur esse mortes diverse quod infirmitates et morbi, quibus vita humana quotidie succiditur, inquit quod pericula, accidentia et eventus, quibus passim mortales perire videmus; quorum quidam agis suffocantur, alii igne cremenantur, alii gladio perimuntur, alii veneno extinguntur, alii supplicio. Unde Apostolus diversa sua pericula vocat mortes, 2 Cor. 11, 25: *In mortibus frequenter.* Et dubio procul illa primogenita mors est fames, que non est infirmitas vel morbus, sed continua mors, quā non datur amarior, crudelior, horribilior, nec miserabilior, cuius typum et effigiem videre est apud Josephum, lib. 7 de Bello Iudeico, cap. 8. Miserrimum sane mortis genus est fame mori, ut canit Homerus, *Odyssæa.*

(Illyricus: μὴ συρρέει δύσκολα δύσκολα βρεσταν·
Αὐτῷ δὲ οἰκεῖος λεία καὶ πόνος ἐπιτηδεῖ·
Dura quidem miseris mors est mortalibus omnis
At perisse fame res uia miserrima longè est.
Atrocissimum igitur vindictam proponit famem; sic enim eam appellat S. Chrysostomus in cap. 5 Isaiae.

Nam cùm necessitas grave malum sit, unde in Proverbium abiit, *necessitatem non habere legem;* ideoque Valerius Max, eam vocavit *abominandam*, ut cuius sint leges crudelissima imperia; quapropter ab Horatio lib. 1, *Carmen seva necessitas appellatur.* Inter omnes autem necessitates que hominibus contingere possunt, nulla major quām fames; hanc vice humana nequeunt illo modo superare, sed nec ferre. Grave malum hoc *urbium regionumque gravissimum morbum* dixit Philo Hebreus libro de Joseph: *Constituerat, inquit, Jacob, post extinctum, ut putabat, Joseph, filium suum Benjamin, quem è charissima sibi Rachele susulerat, domi apud se retinere, neque cum reliquo filiis in *Ægyptum* mittere frumentatum; at constantem et tenacem propositi virum fregit fames, et dilectissimum extortis filium, dum extrema torque esuris.*

Famen adeò responsare nil contra datur, sicut dixit comicus Graecus Menander. Sensit itaque durum famis imperium senex Jacob, et hanc ab illo vocem expressit, Gen. 41, 11: *Si sic necesse est, facite quod vultis.* Ideoque S. Basilus Homiliā in divites avares post medium ait: *Quid fames non cogit? Nature leges sepiè pervertere ac transgredivit multis suadet, et hominum corporibus vel propinquorum vesci; matrem quem peperit natum, impinguit in ventrum male recondere, etc.* Dixerat autem paulo ante ibidem S. Basilus: *Humanarum calamitatum caput est fames, cuiusvis mortis generi diuiriōne afferenſis finem.* In aliis namque periculis vel ensis cuspidi citò interit, vel ignis impetus breviter vitam extinguit, aut ferarum dentibus membra statim discepta intercutent, que quidem dolore morienti minimè protrahunt; at famis diuturnum malum oculis torquet, lentius tacefacit, sensim occidit, etc. Ubi S. Basilus ostendit, quomodo sensim occidat famas, ut diuturnam inferat necem, et lentam mortem inducat. Non mirum proinde si Jacob fame pressus filium Benjamin cum aliis in *Ægyptum* abiit permisit, quando fames parentes aliqui adgit filios pro alimentis sumant, et pro alimentis vendant; quod eleganter prossequitur S. Basilus, orat, 15 de avaritia post medium, ubi describens famelicum patrem, victimum undique sibi parare volentem, ait: *Quid tum miser facit? Ad filios oculos suis converit, et eos proscrivebat, cogitat, ut ex ea venditione aliquod remedium, ad mortem suam propulsandam capere possit. Vellim hic tecum cogites pugnam famis urgentis et paterni amoris; illa quidem ei miserrimam mortem minatur, si filios non proscrivebit; ac natura hominem retrahit, suadetque ut potius cum suis mortem optpet quālibet suos vendat; ac tandem sep̄ incutatis sep̄ retractus manus dat, ab incredibili egestate victus.* Et quenam consilia mente agitat pater? Illa nimis animo volvit suo: *Quemnam horum priūm vendam?* Sic illi proponit famis sevitiam et desperationem, que oblitera paternæ charitatis in prolem ipsam crudelis deservat.

Similia sunt quæ habet S. Hieronymus ad illa verba Amos: *Ecce dies veniunt, et mittam famem in terram;* *et Vetus, inquit, narrat Historia tam Latina quam Graeca, et omnium gentium barbararum, nihil fame durus, qua sapientis compellit obsessos humani vesici carnibus, et in suam savire naturam, ita ut nee parentes parvuli parcant liberis, et maritales affectus dulius amate uxoris membra dilaceret.* Sic ille. Quā de re vidētus Dionysius Halicarnassus lib. 1, et Zonaras, tom. 1 Annalium, Plutarclus in Sylla, ubi incredibilis ferè narrant, quae homines praे fame facere et edere compulsi sunt, ideoque merito Virgilii, lib. 6 *Ænclidos*, famem appellat *malesuadam;* ea namque suadet facere et comedere que mortem ipsam videntur inducere, dum vita prospicit. Unde Valentianus imperator cap. in Valentianis Novellis, tit. 2, de parentum bonis quae filii distractiverunt, ait: *Nihil surpe, nihil vetitum esuris credit; sola cura est, ut qualcumque sorte juvetur.* Suffragator Hegesippus lib. 3 de Excidio Jerosolymitano, cap. 18, cum ait: *Omnen affectum excludit famæ, sed maximè verecundiam, etc., ut scilicet non pudent parentes ad viscera reducere quos visceribus portaverint, et in alimentum sumere quos proprio sanguine alercent; nec erubescant ea immunda edere, quæ et conspicere horror erat.* Denique ubi pudor exiuit præ esurie, nihil abominabile pro victu rejicitur. Ille fortassis erit ratio cur famæ canina datur. Est siquidem canis impudentissimum animal, ex censurā etiam sacre Scriptura, Isaiae 56, 5: *Canes impudentissimi nescierunt satiavitatem.* Quā etiam ratione quosdam philosophos cynicos, id est, caninos, dixerant veteres, ob miram illorum libertatem et impudentiam, ut tradit S. Augustinus lib. de Nuptiis et Concupiscentiis, cū illorum philosophorum impudentiam carpit. Fames igitur ab aliquibus idē canina dicitur, quia pudorem admittit, frontem præficit, dum ventrem corrodit, et ad quoddam quantumvis horrendum et abominabile adgit et impellit. Et cū ceteri dolores temporis diuturnitate mitigentur et minuantur, crescit poena famis tempore ipso, donec famem absumat. Quem locum pulchre amplificat S. Basilus in Oratione de fame.

Ferunt dixisse Cesarem idem sibi consilium esse adversus hostes, quod plerisque medicis efficacissimum adversus morbos vim est et contemptum, ut scilicet fame potius quām ferro supererunt; quod mulius imperatoribus placuit, exploratissimum inventur, ut quos ferrum non vicit, fames devicerit. Durior utique fames quām ferrum. Sagittaria fames celebrior est quam ut referri debeat. Fames item Melies Gracis scriptoribus nota est, cū de extremā fame deque rebus difficillimi loquuntur. Est enim Melies opidum Thessalie, quod Nicias Atheniensis dux obsedit expugnatrice non tam machinis bellicis quam fame, *Ægyptus* quidem pecuniam omnem exhaustis famis, mox deinde pecunia destituti pecora et armenta frumento commutant; ultimò, cū famis malum non conquiesceret, scipios et terras suas sic urgente ne-

cessitate regi in servitatem deduxit. Et sancte Pharaon atrocem famem regi sui stabilimentum ratus, populum Egypti ante liberum facili sibi asservavit, et hanc ut commodiorem, ita etiam factorem occasionem esse censuit, quam si bellum vi sibi subigere tentasset. Est siquidem durior et dirior famis vis quam ferri. Unde Saturio illi apud Plautum in Persa: *Me quoque vendas licet, dum saturum vendas; famam chame emit, vinceat ac superat quos cogit.*

Hanc alter Deus, quis vincere ac sibi suisque legibus subdere intendit, et omnipotenter suis deditos reddere, fame premunt, et ponendis tradit egostati, ferro quidem, id est, gravibus aliis suppliciis parens. Quia similindine uitio S. Basilius Hom.: *Quod Deus non sit auctor malorum; sed inclemensissime hoc argumentum prosequitur in cap. 8 Isae ad illa verba versus 21, qua juxta versionem septuaginta interpretatione sic habet: Et veniet super eos dira famae, et erit, cum esurienti, contristabimini, et maledicet principi et patrie ritibus.* Expendit igitur S. Basilium quomodo Deus hoc famis pharmaco et remedio fecerit evomeru sceleru et peccata, quae impii invicerant ad modum habebant, nec alii adhucis remedii expellere voluerant, utpote quae diuturnitate temporis intime adheserant animo. Ipsu si placet S. Basilium, loco citato lege; ubi lucenter ostendit, quomodo Deus per famem ad se attrahat, quos alii remedii non adduxerat. Est siquidem magna vis famis, miraque modo facit, ut in se revertatur peccator, qui a se exierat. Hoc bene ostendit Chrysologus, serm. 2 in perditu ac fancescito filio, de quo Lucas, cap. 15, 17: *In se reversus ait: Quant mercenarii in domo patris mel abundant pambus, ego autem hic famem pereor!* In se reversus est, inquit ille, in se redit, qui a se cante recesserat, cum recessit a patre. A se migrat, et ab homine totus transit in bestiam, paterna pietatis immemor, gracie genitoris oblitus; fames revoeat quem saturius exulat; fames illi patrem dedit sapere, cui copia abstulerat sentire genitorem, Sic illi.

Tropologicè juxta S. Gregorium, lib. 14 Moralem, cap. 8, primogenita mors ipsa superbia nuncupatur; nam si peccatum mors, inquit, non incongrue primogenita mors superbia valit intelligi, que recte primogenita dicitur, cum prima sit in vita corporis corruptio, ac cadaver efficiat antiquam altera oecidat, cum semel animalia possident, pulchritudinem omnem virtutis in homine deorat, ac brachia illius, huc est, ut interpretetur Gregorius, opera consumit, totum hominem evanescans, et velut mortuum reddens.

Vers. 14. — *AVELLATUR DE TABERNACULO SUO FIDUCIA EIS, ET CALCET SUPER EUM QUASI REX INTERITUS (1).*

(1) Hie locus maxime omnium perspicuum est. Ita redditur Hebreus: *Elevator ex tabernaculo ejus fiducia ejus; deduces illum (a Deo) ad regem terrorum, ad maximum terrorum.* Vel: *Deduces illum ad mortem, que terribilium omnium inter mortales terribilissima est. Septuaginta: Elevator de tabernaculo ejus sanctas, et versetur in extremo periculo causa regali. Accusetur, vel damnatur criminis maiestatis. Accusetur: Rex privet illum rebus suis.* (Calmet.)

Vatablus, Stunica, Joannes à Jesu Maria et alii quidam mentem horum verborum referunt ad dominum, familiam et opes quibus potissimum mittitur impensis; ut pertet ex Oracle illo, Prov. 10, 15: *Substantia divitis aris fortitudinis ejus, q.d.: Opes, in quibus impensis fiduciam collocat, ab ejus adhuc violenter auferantur, et eum iam inopem et arsumos mors ut rex vicer pessumdet.* Qui sensus quidem non malus, magis tamen huic loco proprius videtur si cum Pineda nostro et Baldocio de tabernaculo corporis intelligatur, ita ut Baldacio pergit in describenda imperi dicta primogenita morte, id est, lurdia famae, cum sua edacitate rabida, quae corpus impii paulatim corrodens, consumens et devorans, omnia ejus fulera diruit, demolitus, dejectus, et tandem lujus tabernaculi palum, hoc est, anham ipsam, quia totus illius compages fulciebatur, avellet, et violenter exire cogit, unde totum quoque tabernaculum ruere necesse est. Primum, quia ita intellexisse videtur Septuaginta, dum legunt: *rumpatur autem de tabernaculo ejus sanitas.* Secundo, quia sic exigit nexus cum precedentibus et sequentibus. Tertio, quia passim in Scripturis corpus huminum vocatur tabernaculum, in modo sub illa relatione illud sibi hypothetice unire dignatus est Filius Dei eternus. Nam quod Latinè habemus, Joan. 4, 14: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis,* Grecè ad Evangelista scriptum est: *Et habitavit in tabernaculo in nobis.* Volum enim sub vili tentorio carnis nostre per hoc mundi desertum peregrinari et nobiscum conversari, ita ut de corpore humano verè dicit possit, Apoc. 21, 5: *Ecce tabernaculum Dèi cum hominibus, et habitabit cum eis.* Quanta vero sit corporis humani cum tentorio vel tabernaculo similitudo, vide fose ac pulchra apud Pineland nostrum ad hunc versus.

Ceterum postquam corpus impii fama miserisque exhaustum contabuerit, interitus quasi rex ferus et vix invadit, ut vitam animamque diripiatur, et inter spolia sua recenteret. Sed quid hoc? a carnifice ad regem non transgreditur, sed carnifici morti potesten dat regiam. Hoc est discernere inter carnificem solum, et solum regem, quid illi iuxta prescriptam sententiam separat animam a corpore, nihilque prorsus agit quid rex non juserit; sed si rex singulat calcare, ut vult, calcat, ut vult, stringit, quantum vult, in calmando moratur, si vult, cadaver membrum secatur. Rex est interitus, calcat ut rex super impios. Hoc nimis est durissimum peccati jugum, et finis iniquitatis. Nullum est mancipium tam gravibus vinculis operatum, tam crudeli sub imperioso et impotenti hero servitute oppressum quam peccator, cui iniugias dominatur. Quod peccati malum cum tam multi quotidiana experientia cognoverint, mirum est, non promptè illi desiderio libertatis a duro et acerbo domino aufferge, ejus ferreum molestumque jugum nemo nisi amens ferre potest. Eò tendebat prius prophete votum, et ad Deum iusa oratio, Psal. 118, 435: *Et non dominus met omnis iniustitia.* Ubi dominari est tyranico more superbè uti potentia et crudelitate ad imperant-

dum pro animi sui libidine et cogendum, quod Septuaginta καταποιεῖν dicunt, id est, predominari. Quo spectat docti Origenis animadversio, qui hanc distinctionem inter καταποιεῖν et καταποιεῖν profert ad peccati dominatus intelligentiam opportunam. Nam peccatum dicitur illi καταποιεῖν, hoc est, dominari, qui tantummodo et cogitatione delinquit; qui vero facto et opere implet cogitationem snam, ei scelus καταποιεῖσθαι, predominatur, id est, violando quodam imperio dominatur. Quod jugum, ut ait Origenes, religiosissimi viri animi David amansque puritatis magno ardore mentis et omni impetu refugiat. S. Paulus regum peccati vocal: Rom. 6, 12, sive tyrannidem, quam cum Juvenali, satyra 8, servam et crudam appellare licet. Olim in Italia post corruptum Latina lingua usum, tyrannum dixerat intartarum; inde intartizare, tyrannidem affectare. Forte à Tartaris dictum nomen, quorum notus ferox animus, et barbaria in agendo crudelitas, Sanè peccato, cum regnare occiperit, nullus Tartarus inhumanus est, nullus tyrannus violentior, nulla belua crudelior. Quod praesertim de eo intelligendum est, quod Aristoteles, lib. 4 Ethicorum, cap. 11, δύσασθαι appellat, videlicet integrum, omnibus suis partibus numerisque perfectum, et quod dicit fieri intolerabile, perdere denique atque perficere.

Postremum hujus versiculi hemisticus in Hebreo sic somat: *Deduct em ad regem terrorum,* id est, ad maximum terrorum, qui inter alios quasi rex est. Sunt qui Satanae denotari putent, qui est rex mortis et interitus, vel certe perditionis, unde ἡ θάνατος Grecè nuncupatur. Alii per regem terrorum mortem ipsam designari censent, cum territorialium omnium terribilissimum habeatur. Septuaginta vertunt: *Teneat autem eum necessitas casus regali;* apud S. Augustinum legitur, *cause regalis;* in Commentariis vero Grecis, *cause regalis;* hoc est, inquit Scholastes, non solum ab inferioribus patitur gravia, sed etiam ab illis qui rerum potinuntur in calamitatibus devolutiver. Aquila reddit quod Scholastes interpretatur: *A rege supervenient et bonorum spoliatio.* Sed ἡ θάνατος propriè est existente carenta, seu annihilatio, composite ex a privativa et θάνατος, id est, substantia, ita ut omniummodum interitus significet, ut si sensus: *Superevit et a rege interitus.* Usus fuit eodem vocabulo Symmachus infra, cap. 27, vers. 20: *Occurrit et sicut aqua interitus.*

Vers. 15. — *HABITENT IN TABERNACULO ILLIUS SOCII EJUS QUI NON EST: ASPERGANTUR IN TABERNACULO EJUS SULPHUR (1).* In originali est: *Habitabit*, scilicet ter-

(1) SOCI EJUS. Mors, vastitas, inanitas, omnium rerum nuditas et egestas. Nam qui illi soci sunt ejus qui non est? cum enim paries paribus socientur, ejus qui non est, socius esse non potest id quod est, quod floret, et quod bene habet.

ASPERGATORI SULPHUR. Haec phrasis vel tantum et steriliter a Deo immisso significat, ut pluit super peccatores laqueos, ignem et sulphur, ut dicitur Psal. 10, 6, vel lacum in morte domesticorum; solebant enim, ut aliquibus placet, sulphureos sulfites sensibus ingratos in morosis argumentum domi exercitare. Vel significat domum primis habitatoribus vacuanam, ab illis qui eam postea incolent sulphureum.

ror, in tentorio ejus; ei quod ipsi sive sit, nempe quia ex alieno construxit illud, aut ex rapto. Septuaginta vertunt: *Habitet in tabernaculo ejus, in nocte ipsius,* quia nox terroribus apta, et symbolum calamitatis ac mortis; *Theodotion, habitabit in tabernaculo ejus interitus.* Vulgatus autem illi socios defuncti tabernaculum occupare et inhabitare, sic appellans vicinos, qui omnium primi cladem impiorum intuentes præstò sunt ad locum derelictum occupandum vel inadvertem. S. Gregorius, lib. 14 Moral., cap. 10, investigat qui sint socii ejus qui non est. Enimvero videtur propositus titulus questionis loqui pugnaria; etenim si non est, quoniam socius habet? Nodum hunc plusquam gordium sic ibidem solvit sanctus Pontifex dicens: *Eius videlicet socii, qui idecirò jam non est, quia à summa conscientia recessit, et per hoc quotidie exrescente defectu quasi ad non esse tendit; recte non esse dicunt, quia bene esse perdidit.* Quod idem repeat cap. 2, lib. 4 in 1 Regum, circa medium. Ignotus duce Gregorio hec diceret, impium non esse, qui peccando bene esse perdit. Ceterum ne dominus in qua tot sclera patrata sunt, persistet, optat eam insperso sulphure, quod facilmente ignem concepit, conflagrare, ut prodigo illo cateri ab impiate deterreatur. Videtur alludere ad Sodomitum incendium sulphuris pluvia celerrime excitatum, et in exemplum terroris universi mortalibus propositum. Nilh certè manifestus aut evidens in Scriptura, quia sulphure vel salero aspergente sterilitatem significari; nam ferè semper ista vocabula usurpantur, quando Deus alienus civitatis ait regionis omnimodum vastationem ministrat. Sodomiticum autem excidium proponi solet quasi primum summumque exemplum severitatis et atrocitatis suppliciorum. Cum enim Deus significare vult se gentem quampli gravissime puniri ac prorsus excisurum, dicere solet, facturum se illi sicut fecit Sodoma et Gomorram; quemadmodum animadverteri potest Deuteronomi cap. 29, 1 Isaiae 15, Jeremias 49, Amos 4, Sophonis 2. Huc etiam spectat illud Psalmi 106, 54, ubi dicitur Deus posuisse terram fructiferam in salugiis a malitia habitantium in ea. Terram fructiferam appellat Sodomiticam ante Dei vindictam; quippe tanta fuit ejus ubertas et amplitudines, ut eam Moyses cum paradise comparare non dubitaverit; ejusmodi tamen terra versa est in salugiis, id est, in terram omnino sterilem. Salugo enim steriliter adiicit terra, succum ejus atque pinguedinem exedens aqua consumens. Tanta porrò ejus salis copia, tantaque fuit via et acrimonia, ut lacum illum penitus inficeret, et in eum suavitatem saporem; atque ex eo vocatur in Scripturā mare salissimum. Ceterum bona illa sulphuris et ignis, quam narrat Moyses, apissime respondet et competit peccato ejus gentis. Nam quia illi exercitata libidine ardelenus intus atque inter se, et foris ob inflammati letebant, idecirò et ignis deflagratione et fectore sulphuris puniti sunt. Ille pluribus verbis pulchre declarat S. Gregorius gaudium et lustrandam. Vide Martinum del Rio tom. 2, adagial 8.

(Menochius, 2)

lib. 14 Moralium, cap. 10, hunc Jobi locum tropologicè explanans, quen ut consulat fecit.

VERS. 16. — DEORSUM RADICES EIUS SICCENTUR (1) : SURSUM AUTEM ATTERRAT MESIS EIUS. Radicis, inquit, familia ejus et stirps extinguitur, ne scilicet alia successere possit, et si que jam sursum succiverit, illa etiam attetur, et decutatur. Explicat hic magis id quod proxime de sulphure diebat, à quo terra redditus infecunda. Cum enim radices dicuntur exsiccanda, spes omnis propugnare auferunt et novorum germinum. Nam si radix subter aruerit, etiam rami de super marcescent, quia succum accipiunt à radice. Quae metaphora sep̄ est in hoc libro, ubi ram dicuntur filii, et stirps seu radix pater, aut generis auctor, à qua progenies tota diffunditur. Porro in mese, que sursum dicitur attendera, progenies intelligitur, que ex stirpe succrescit.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 14 Moralium, cap. 10: Quid, inquit, radicum nomine, que in occulto sita sunt, nisi cogitationes accipimus, que dum non videntur in corde visibilia opera producent? Unde et mēsis nomine eadem aperta operatio signatur, quia videlicet ex latenti radice producitur. Et quia omnis iniquus prius in cogitationibus tentationibus arcisit, et postea à bonis abducit, recte per Baldadū dicitur: DEORSUM RADICES EIUS SICCENTUR, &c.

VERS. 17. — MEMORIA ILLIUS PEREAT DE TERRA, ET NON CELEBRENT NOMEN EIUS IN PLATEIS. Hec codem spectant quā superiora. Extinctā enim funditus sobole perire solet parentum nomen atque memoria, quam sera posteris tuctū et conservat. Filii enim vivi viverē etiam existimatū pater, iuxta illud Ecclesiastici, 50, 4: Mortuus est pater, et quasi non est mortuus; similiē enim reliquit sibi post se. Et in simili metaphorā de radice et stirpe, laudatur pater et in benedictionis parte ponitur, quōd illius ossa pullulent, id est, nascantur filii qui parentum exprimant morē, et sustentant memoriam recentem et gratam, queaque aliquo fortasse esset peritura: ut sit memoria eorum in benedictione, et ossa eorum pululent de loco suo, et nomen eorum permaneat in aeternum, Ecccl. 46, 14. Et verò quod monumenta faciunt ex aere et marmore, hoc faciunt posteri, qui paterni nominis spirantia sunt et propria monumenta. Ita Sanctus noster. Dum igitur hoc in loco post atrocissima supplicia, que superius proposita, impri memoriam abholendam ministrat, indicat profecto hoc esse gravissimum malum, si hominis fama et memoria nulla supersit, pro quā mortales usque adē laborant, ut nihil pluris facere videantur; quinino hāc unā contra naturalem hominum conditionem pugnare videntur, præclarē gestū operibus propriam naturam superare. Cim enim omnes homines mortales sint, ratione nominis ac fama hoc superant, immortales se et in perpetuum celebres reddendi; cūque propria perpetuas in ista vita brevitate appetatur,

(1) Id est, filii, familia et stirps omnis à teneris unguiculis contabescit et extinguitur, ne scilicet alia inde crescere possit. Mēsis vero ejus, id est, quidquid jam adultum est, attetur et prædictatur. (Menochius.)

hinc est quid quisque maximē studeat nominis sui celebritatem in posterum comparare et inducere. Unde Tertullianus in Apologetico, cap. 47, *homines glorie* (id est, fame ac nominis) *libidinosos* appellant. Nullus siquidem est qui hujus ambitionis vi non teneatur. Et S. Bernardus sermoni in illa verba: *Qui gloriat, ait: Rationalis creatura adē affectat gloriam* (id est, nominis celebritatem) *ut aut vix aut munquam ab hoc compesci desiderio possit.* Et Plato Dialogo 4 de Legibus ait: *Nemo est qui non desideret perpetuum apud posteros nomen habere.* Unde etiam impius Nero, qui omnibus abominandis vixit, memorie sui maxime studit, de quo Suetonius Tranquillus in Vita, cap. 53, ait: *Erat illi aternitatis perpetuasque fame cupidus; ideoque multus rebus ac locis vetere appellatione distracta novam induxit ex suo nomine, meensem quoque Apriliem Neronium appellavit: destinaverat et Roman Neropoliuncus.* Huius rei prima exemplum habemus in impiō Caino, de quo dicitur, Gen. 4, 17: *Adicavit civitatem, vocavisse nomen ejus ex nomine filii sui Henoch.* Ubi S. Chrysostomus, hom. 20 in Genesim ante medium ait: *Hominibus factis mortalibus studium fuit, ut immortalem suam memoriam fecerint partim ex filiis, quos generant, partim ex locis, quibus filiorum nomina imponebant, etc.* Similiter et celesti illi nominis sui affectatores dixerunt, Gen. 11, 4: *Venite, faciamus nobis civitatem et terram, cuius calmen pertingat ad celum; et celebrēmus nomen nostrum antequā dividamur in universas terras.* In quem locum consule S. Chrysostomus, hom. 30 in Genesim, ubi pulchrit̄ et fūsū ostendit impios, dum civitatis, domibus, porticibus, balneis, etc., ad memoriam posteritatis sua nomina inscribunt, non tam hācum quām crimen sibi parare. Eadem idem aurei oris dōctor fusius prosequitur in Psal. 48, ad illa verba: *Vocaverunt nomina sua in terris suis, ostendentes frustā defatigati impios pro sui nominis celebrante, quāque aliquo fortasse esset peritura: ut sit memoria eorum in benedictione, et ossa eorum pululent de loco suo, et nomen eorum permaneat in aeternum.* Ecccl. 46, 14. Et verò quod monumenta faciunt ex aere et marmore, hoc faciunt posteri, qui paterni nominis spirantia sunt et propria monumenta. Ita Sanctus noster. Dum igitur hoc in loco post atrocissima supplicia, que superius proposita, impri memoriam abholendam ministrat, indicat profecto hoc esse gravissimum malum, si hominis fama et memoria nulla supersit, pro quā mortales usque adē laborant, ut nihil pluris facere videantur; quinino hāc unā contra naturalem hominum conditionem pugnare videntur, præclarē gestū operibus propriam naturam superare. Cim enim omnes homines mortales sint, ratione nominis ac fama hoc superant, immortales se et in perpetuum celebres reddendi; cūque propria perpetuas in ista vita brevitate appetatur,

Lethari ad fluminis undam

Securos latices et longa oblivia potant.

Inde igitur ortum et innatum studium parandorum sepulchorum cadaveribus defunctis, inscribendi nomina, facta ac merita, quā de Tertullianus, lib. de Testamento animæ cap. 4, ait: *Quis non hōli memōrie post mortem frequentaz ita studet, ut litteratura operibus, vel simplici laude morum, vel ipsorum sepulchorum ambitione nomen summ seruit?* Videlicet hāc de re Diodorus, lib. 2, cap. 5; Herodotus

lib. Cicero lib. 1 Tusculanarum Quest.; Lipsius lib. Electorum, cap. 29. Unde in maximam arcam, ponam et supplicium privabantur olim homines seculū. Et universi negate sepulture ponā affiebant, qui vel patria, vel communis pietatis in parentes et liberos hostes deprehenderent, vel haberent, ut definuit Marcellus in l. 53, π de Relig. sumptibus, atque Neracius in l. Liberorum, π de his qui notantur infamia. De jure verò pecuniarū aut consuetudine Hebreorum videndum Hegesippus lib. 3, cap. 17, de Excilio Jerosol.

Hoc item studium comparanda et conservanda memoriam statuarum artem propagavit, iuxta illud Lactantii, lib. 2 divinarum Institutionum cap. 2, ubi ait: *Nam omnino fingendarū similitudinum ratio idcirco ab hominibus inventa est, ut possit eorum memoria retinori, qui vel morte subtracti, vel absentiā fuerant separati.* Rem prosecutus eleganter Cicero, lib. 1 Tusculanarum Questionum, ait: *Quid poeta? Nonne post mortem nobilitari volunt? Unde ergo illud?*

Aspice, o cives, sensu Enniū imaginis formam:
Hic vestrum panxit maxima facta patrum.

Mercedem glorie flagitat ab illo quorum patres affecterat gloria; idemque:

Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Car! Volito viuis per ora virium.

Sed quid poetas? Opifices etiam post mortem nobilitari volunt. Quid enim Phidias sui similem speciem inclusus in clypeo Minervæ, cum inscribere non licet? Quid nostri philosophi? Nonne in his ipsis libris, quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt? Hoc ita pre omnibus mortales contra mortalitatem curare solent, ut scilicet sui memoriam post se duratorem relinquant. Novit hoc Christus Dominus, quando volens reprehendere mulier, quæ afferens alabastrum unguenti pretiosi effluit super caput ipsum Domini recumbentis, cujus odore et fragrantia tota domus repeteat, memoriam illius obsequi pro codem pollicetus est femme, quæ aliquin gloria avida esse solet: *Dicetur, inquit, Matth. 26, 13, et quod hac fecit in memoriam ejus, quasi satis persolverit devote mulieri obsequium, odorem et pretium unguenti, si illius facti odor, fama et memoria ad usque extrema tempora decurrat et perveniat.*

Etenim cūm unguentum illud plusquam trecentis denariis ab iniquo venditore, qui triginta denariis Christum vendidi, astimatum fuerit; profecto memoria, fama et nomen optimum omnes divitias longe superat et excellit, iuxta illud, Prov. 22, 1: *Melius est nomen bonum quam divitiae multæ;* item Eccli. 41, 15, *Caram habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri pretiosi et magni.* Ubi postquam dixerat: *Nomen impiorum debilitur,* addidit hanc sententiam, monens in hoc operam adhibendam, ut obtineat bonum nomen, quod post mortem permaneat, et ob id præferendum sit divitiae, quae ad alios pervenient, ubique prostant congreganti. Advertit autem ibi optimè Jansenius non hoc

Vers. 18. — EXPELLET EUM (1) DE LUCE IN TENEBRAS, ET DE ORBE TRANSFERET EUM. Hic aliquid subaudiendum, scilicet Deus, vel peccatum, vel calamitas, exturbabit impium è splendido statu in obscurum, et postmodum in felici morte ipsum hinc abripit. Plura de impiorum exterminio, præter ea que hoc capite sunt fusē dicta sunt, vide cap. 4, vers. 20, cap. 5, vers. 3, et 4, cap. 8, vers. 4, et passim alibi.

Vers. 19. — NON ERIT SEMEN EIUS NEQUE PROGENIES IN PONDO SUO, NEC ULLE RELIQUE IN REGIONIBUS EIUS. Eadem hic iteratur amplificatur sententia quā dixerat ante de impiō progenie funditus eradicanda; quæ cūm vers. 16 et 17, explicata sint, nil apparent quod novam requirat interpretationem; præterquam quid cap. 15, vers. 35 et 54, et sep̄ius alibi, ostensum sit filios impiorum immaturā morte consumti, et eorumdem congregationem sterilem existere.

Vers. 20. — IN DIE EIUS STUPEBUNT NOVISSIMI, ET PRIMOS INVADET HORROR. Quasi dicit: Omnes, novissimi et primi, à minimō usque ad maximum, horribilis plaga et horribili clade hominiū impiū. Ea enim ritur rerum vicissitudi, ut nemo sit, sive in primis dignitate ac tempore sive in postrem numeretur, qui non miretur et stupeat tam subitam tan-

(1) Propellent eum, scil. propellentes, id est, profligant, impersonalis dicens modus. Sic et Lue. 12, 20, *animam tuam exigent à te,* id est, anima tua exigit a te. E luce, intelligent alli lucem felicitatis et gaudii, ut supra, 42, 23; alli lucem vitæ, ut superius, 3, 16. Nos utrumque comprehendendi existimamus, ut lucis nomine splendore illud significet, in quo dīmū vivere, versabatur, quo amissus ad densissimis calamitatibus tenebris involvitur, etiam post mortem obscurus erit, et in tenebris jacet, et mentibus ei ore hominum obliteratus. Et hoc statim declarat, dīm addit: *Et ex orbe fugabit eum,* id est, fugabitur. Ex orbe et hominum memoria planè exterminabitur. Apertius etiam idem sequenti versiculo explant; nam his tribus aut quatuor versiculis idem verbis commutatis dicitur. (Rosenmüller.)

tamque mutationem fieri potuisse. Sanè res est que maximè commovere homines solet, spectare jacentem illum in sordibus, quem paulò ante eructum videras et florentem. Si de Jerusalem cecinit Jeremias, 19, 8 : *Et ponam civitatem hanc in stuporem et in siblum : omnis qui protervet per eam obstupescet.* Et quod hic prædicti re ipsa completum esse lamentabatur in Threnis, 2, 13, ubi de transemutatis ait : *Moverunt caput super filium Ierusalem ; haec enim est urs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universæ terra ?* Illa autem admiratio et stupor ex incredibili ruinâ nascetur civitatis amplissime longèque pulcherrima; cuius tantum reliquum fuit immane et deformis bustum. Idem propè accidit Jobo, cujus domus eam aut viderat at timebat ruinam, quam subiit Jerosolyma, et ipse derelictus et contemptus ab omnibus jacebat in sterquiliniis moriturus, miserandum intuitus spectaculum.

Dic ergo nomine multi intelligunt istas que emunerator sermones et calamitates, nempe vulgari sancte lingue idiomata, quo dies alijus pro ejus afflictione sumitur; velut cum dicitur, Abdie 12 : *Et non despicias in die fratris tuus*; hoc est, ne aspicias cum voluntate afflictionem proximi tui. Ita etiam de impio dicitur, Psal. 36, 13 : *Domino autem irridebit eum, quoniam prospicit quid veniet dies ejus*, id est, ruina ejus, vel etiam dies in quo puniatur. Item, Psal. 156, 7 : *Menor esto, Domine, filiorum Edom in die Ierusalem*, id est, in excidio ejus. At in loco cum Bolduc existimarem diem ipsum Dei iustum judicium erga iniupum connotare; ita ut mens horum verborum sit: juvenes, et qui nos statim subsecuturi sunt, cùm tantas opes dissipatas tamque pulchra adiuncta penitus diruta et desolata atque in ditinum alienorum translata videbant, stupebant, et validè mirabantur in hoc divinum judicium, admirantes quid justa tempus et ab alterno statuum diem ita humiliatus sit isti impius, et dicent: *En dies ejus in quo*

CAPUT XIX.

1. Respondens autem Job, dixit :
2. Usquequā affligitis animam meam, et attritis me sermonibus?
3. En, decies confunditis me, et non crubescitis opprimitis me.
4. Nempe, eti ignoravi, mecum erit ignorantia mea.
5. At vos contra me erigimini, et arguitis me opprobriis meis.
6. Saltem nume intelligite, quia Deus non a quo judicio affixerit me, et flagellis suis me cinxerit.
7. Ecce clamabo vim patiens, et nemo audit: vociferabor, et non est qui judicet.
8. Semitam meam circumse�it, et transire

de l'assassinat de sa conduite du Dieu, de ses bons et sur les méchans durant cette vie, et par le témoignage que je vous rends de mon innocence, quo ce n'est point par un jugement de cette justice, par laquelle le Seigneur rend à chacun selon ses œuvres, que Dieu m'a affligé, et qu'il m'a frappé de ses plies, puisque je ne me sens coupable d'autrui des crimes dont vous m'accusez.

Cependant si je crie dans la violence des mœurs que je souffre, on ne m'écoute point; si l'élève ma voix pour me plaindre, on ne me rendra point justice, et on croira tous jours que je ne souffre que ce qu'il mérite.

C'est ainsi que le Seigneur a fermé de toutes parts le sentier pénible et douleur par lequel il me fait marcher: et je ne puis plus passer pour en sortir; car il a répondu

*Deus sum exercut imperceptibile judicium. Itaque non tam de calamitate mirantur, quia de die impi, in quo Deus ostendit suum erga eum judicium. Et certè nomen dei hoc sensu aliquando sumitur; ve- lut cum Apostolus ait, 1 Cor. 4, 5 : *Mihi autem proximo est, ut à vobis judiceret ab humano die, id est, humano iudicio.* Similiter cum idem ait, 1 Cor. 5, 15 : *Uniuscujusque opus manifestum erit: dies enim Domini (id est, iudicium Domini) declarabit.* Eo- den sensu nomen dei sumptum videtur supra, cap. 10, 5 : *Nunquam sicut dies hominis dies tui, etc.* significans quā diversa sint Dei atque hominum iudi- dia. Atque hunc sensu suadent verba sequentia ab ista videlicet et admirantibus profunda.*

Vera, 21. — HEC SUNT ERGO TABERNACULA INQUI, ET ISTE LOCUS EIUS QUI IGNORAT DEUM. Sicut dicat, certè ista omnia bona et loca diruta sunt, et in alienos translata, in quibus tam impius et sceleratus homo morabatur. Est epiphonema et apta peroratio totius capituli, in quo de impio et ejus familia egit: ubi notandum Baldadum prompsisse plurima sane uitia, quae quandoque contingere nuntiis etiam huius aevi nostri evincunt exemplis; at non propide credendum semper accidere, ne quis in re gravissimā seducatur. Nimirum non semper impii in hac vita pectorum, è fastigio deturbarunt, affligunt, obscurant. Permituntur enim nonnulli amplissimis horribus, opibus, voluptatibus ad finem usque vita mortale perfici: quod nullus regum idololatrarum et Mahometanorum constat exemplis: at eos semper manus futura vita cruciatus ad criminum pondus numerumque rependens, quenammodum catholica fides docet. Postquam ergo Baldad est turgentis atque onerato animo verba gravia protulit ordine dicens servato, conticuit. At meliora sublimioraque Jobi verba atque mysteria succidunt, que altiore consilio producta contemplum.

CHAPITRE XIX.

1. Alors Job a BALDAD, et lui ait :
2. Jusqu'à quand affligerez-vous mon âme, et me tourmenterez-vous par vos discours?
3. Voilà déjà dix fois que vous voulez me confondre, et que vous ne renoncerez point de m'accabler d'injustices.
4. Je ne sais quel intérêt vous avez à me persuader que je suis un méchant; car quand vous êtes dans l'ignorance sur ce point, mon ignorance ne regarde que moi seul; elle ne fait tort à personne qu'à moi.
5. Mais cependant, comme si l'innocence que je crois être était une injure pour vous, vous vous éleviez contre moi, et vous prétendiez que l'état où je suis réduit, est une preuve que je suis coupable.
6. Mais au contraire, lorsque je me défendrai, pour ce que je vous ai dit de l'assassinat de sa conduite du Dieu, de ses bons et sur les méchans durant cette vie, et par le témoignage que je vous rends de mon innocence, quo ce n'est point par un jugement de cette justice, par laquelle le Seigneur rend à chacun selon ses œuvres, que Dieu m'a affligé, et qu'il m'a frappé de ses plies, puisque je ne me sens coupable d'autrui des crimes dont vous m'accusez.
7. Cependant si je crie dans la violence des mœurs que je souffre, on ne m'écoute point; si l'élève ma voix pour me plaindre, on ne me rendra point justice, et on croira tous jours que je ne souffre que ce qu'il mérite.
8. C'est ainsi que le Seigneur a fermé de toutes parts le sentier pénible et douleur par lequel il me fait marcher: et je ne puis plus passer pour en sortir; car il a répondu

non possim, et in calle meo tenebras posuit, des tenebres épaisse dans le chemin étroit où il m'a fait entrer.

9. Spoliavit me gloria mea, et abstulit corona de capite meo.

10. Destruxit me undique, et pereo, et quasi evulsa arbori abstulit spem meam.

11. Iratus est contra me furor ejus, et sic me habuit quasi hostem suum.

12. Simul venerunt latrones ejus, et fecerunt sibi viam per me, et obserderunt in gyro tabernaculum meum.

13. Fratres meos longè fecit à me, et noti mei quasi alieni recesserunt à me.

14. Dereliquerunt me propinquū mei; et qui me noverant, oblitū sunt mei.

15. Iniquili domus mea, et ancilla mea, sicut alienum habuerunt me, et quasi peregrinus fui in oculis eorum.

16. Servum meum vocavi, et non respondit, ore proprio deprecabar illum.

17. Halitus meum exhorruit uxor mea, et orabam filios utri mei.

18. Stulti quoque despicebant me, et cum ab eis recesssem, detrahabant mihi.

19. Abominati sunt me quandam consiliarii mei; et quem maximè dilegebam, aversatus est me.

20. Pelli mee, consumptis carnis, adhesit os meum, et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.

21. Misericordia mei, misericordia mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.

22. Quare perseguimur me iustus Deus, et carnis mea saturamini?

23. Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? qui mihi det ut exarantur in libro?

24. Stylo ferreo, et plumbi lamina, vel celti sculpturam in silice?

25. Seio enim quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum:

26. Et rursum circumdabor pelle mee, et in carne mea videbo Deum meum.

27. Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non aliis: reposita est haespe mea in sinu meo.

28. Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, et radicem verbi inveniamus contra eum?

29. Fugite ergo à facie gladii, quoniam ulti- iniquitatum gladius est: et scitote esse judicium.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — RESPONDENS AUTEM JOB DIXIT: — VERS.

2. — USQUEQUĀ AFFLIGITIS ANIMAM MEAM, ET ATTRITIS ME SERMONIBUS? Queritur Jobus de amicorum inle- mentia et animo minus officioso quam ingenios de- creter, utpote a quibus illiberali et aculeata reprehē-

des tenebres épaisse dans le chemin étroit où il m'a fait entrer.

9. Il m'a dépossédé de ma gloire, et il m'a ôté la couronne de dessous la tête.

10. Il m'a détruit de tous côtés, et je périclite; et il m'a ôté toute espérance de retour, comme à un arbre qui est arraché.

11. Il a fourré s'est allumé contre moi, et il m'a traité comme son ennemi.

12. Il a écarté mes frères loin de moi; et mes amis m'ont, comme ceux qui m'étaient les plus étrangers.

13. Mes proches m'ont abandonné, et ceux qui me connaissaient plus particulièremen, m'ont oublié.

14. Ceux qui demeuraient dans ma maison, et mes proches amies m'ont regardé comme un inconnu, et je leur ai parlé comme un étranger.

15. J'ai appelé mon serviteur, et il ne m'a point répondu, lors même que je le pris, en lui parlant de ma propre bête.

16. Ma femme a eu horreur de mon haleine; et j'assis de prières envers les enfants qui sont sortis de mon sein.

17. Les insensés mêmes me méprisaient; et je ne les avais pas plutôt quittés, qu'ils médisaient du mot *entr'œufs*, et qu'ils m'accusaient d'être un *impie*.

18. Outre tous ces maux qui sont comme hors de moi, mes chairs ont été réduites à rien, mes os se sont collés à ma peau; et il ne reste que les lèvres autour des dents.

19. Ayant pitié de moi, vous au moins qui êtes mes amis, ayant pitié de moi; et puisque la main du Seigneur m'a frappé d'une telle plaie, ne l'augmentez pas par vos reproches.

20. Pourquoi me présentez-vous, comme si vous aviez la honte, la justice, et l'autorité de Dieu même? et pour pourquoi vous plaisez-vous à vous rassasier de ma chair, en me mordant et me déchirant par vos paroles?

21. O Dieu, puisque ceux qui sont témoins de mes mœurs, ne veulent point recevoir le témoignage que je leur rende de mon innocence, qui m'accusera que mes paroles soient érites? qui me donnera qu'elles soient tracées dans un livre?

22. Qu'elles soient gravées sur une lame de plomb avec une lame des fer, et que la lame avec la clé, qui ouvre la portière plus épaisse, ne l'ouvre pas, done mes douleurs les plus excessives, je n'en point perdus la patience, et si ne suis point abandonné au désespoir; mais que si l'grandeur de mes mœurs m'a ôté l'espérance des biens de la vie présente, la fermeté de ma foi m'a toujours conservé celle des biens de l'au-delà?

23. Car je sais que mon Rédempteur est vivant, et que je ressusciterai au dernier jour, je sortirai de la terre dans toute la gloire de son royaume.

24. Et alors je suis rassasié de naissance de ma peau, et je serai purifié dans ma propre chair.

25. Je le verrai, dis-je, moi-même, et non un autre; et je le contemplerai de mes propres yeux, ce qui me remplira de joie, et de félicité. C'est la l'espérance que j'ai, et qui reposera toujours dans mon sein; et c'est là aussi ce que je veux laisser, à la postérité, qui me rendent justice, étant instruite de vérité.

26. Pourquoi donc, vous autres, qui êtes témoins de co- dispositions de mon cœur, et que m'entendez prononcer, pour que nous déclerions nos plus fiers pénalement, et pour quoi dites-vous? Persécutons-le comme un empêcheur et un hypocrite, et cherchons en lui des prétextes pour le décrier; faisons passer ses plaintes pour des murmures, ses paroles pour des blasphèmes, et ses mœurs pour des preuves de son iniquité? Voilà ce que vous avez dit, et ce que vous avez fait contre un juste afflige.

27. Je le verrai, dis-je, moi-même, et non un autre; et je le contemplerai de mes propres yeux, ce qui me remplira de joie, et de félicité. C'est la l'espérance que j'ai, et qui reposera toujours dans mon sein; et c'est là aussi ce que je veux laisser, à la postérité, qui me rendent justice, étant instruite de vérité.

28. Pourquoi donc, vous autres, qui êtes témoins de co- dispositions de mon cœur, et que m'entendez prononcer,

29. Fuyez donc devant l'âpre qui vous menace, parce qu'il y a une épée vengeresse de l'iniquité, qui est près de vous percer; si sachez qu'il y a un juge au dessus des hommes, qui rendra justice à l'au-delà opprimé.

sione concius sit; cum tamē solari potius aut alio quoque modo dolorem levare debuissent: auspicat idcirco vehementer expostulans cum amicis, quid verba ipsi molestia inculeat, et afflictum innumere dicentem. Vim habet illi dicendi modus: *Asteritis me*